

Auditory Verbal Therapy

Foredrag af Jacqueline Stokes og Elizabeth Tyszkiewich i Legoland ved deCibels årlige arrangement for professionelle den 30. september 2005

Af Tina Bruun Larsen, lærer, Skolen på Kastelsvej og Peter Balle, souschef, SFO, Sdr. Parkskolen.

Jacqueline Stokes og Elizabeth Tyszkiewich, begge certificerede AV-terapeuter fra England, var kommet for at give de tilmeldte 74 danske professionelle et tale/høre-pædagogisk input ved deCibels årlige arrangement for professionelle.

AVT (Auditory Verbal Therapy) er et individualiseret, auditivt udviklingsprogram, der indarbejdes af det hørehandicappede barns familie i tæt samarbejde med en AV-terapeut. Målet er, at barnet opnår alderssvarende talesproglige evner og fuld social deltagelse blandt hørende i hele barndommen og senere. Formålet med AVT er ikke at undervise barnet, men at hjælpe de voksne (forældre, familie, professionelle) omkring barnet, da de er de centrale "undervisere" i barnets dagligdag.

"Når jeg ser, hvordan min normalthørende, toårige søn lærer at tale, får jeg hver dag levende bevis på, at naturligheden i kommunikationen med et hørende barn alene er et resultat af hans hørelse, ikke af min naturlighed. Barnet initierer simpelthen reaktionerne i moderen, og jeg oplever mig selv respondere hele dagen lang."

Mor til en datter med svært høretab

I England implanteres døve børn tidligt og målet for AVT-programmet er, at børnene inden skolestart, dvs. ved 4½ år, har opnået et alderssvarende talesprog.

Dagens foredrag var delt i to. Formiddagens foredrag fokuserede på, hvordan AVT kan gennemføres i forbindelse med leg og kommunikation, for at støtte inklusion i den almindelige skole. Eftermiddagens program handlede om praktiske fremgangsmåder og videoobservation i forbindelse med små børn (førskolealder) og ældre børn (skolealder).

Optimale lytteforhold

Som noget helt grundlæggende skal det naturligvis sikres, at lyttesituationen er optimal. Det vil sige, at de voksne skal sørge for at en række forhold skal være i orden:

- Det tekniske udstyr skal være i orden og hele tiden optimeret efter de nye tekniske fremskridt.
- Barnet skal kunne høre alle talelyde ordentligt.
- Sid tæt på og ved siden af barnets "bedste" øre.
- Minimér lyde, som kan forstyrre barnets mulighed for at høre, hvad der bliver sagt.
- Anvend "acoustic highlighting". Sørg for at din tale er nem at høre og forstå ved at variere intonation, understrege vigtige ord, lav pauser mellem sætninger, varier det auditive mønster for at fange barnets opmærksomhed (f.eks. ved at hviske).
- Vær rolig og opmærksom
- Sørg for at have barnets auditive opmærksomhed før du taler

- Sørg for, at der ikke er flere, der taler på samme tid.

Familiemedlemmer skal inddrages og vejledes, således at alle samarbejder om at støtte barnet. Enhver ny gruppe voksne omkring barnet skal have viden om de bedste auditive forhold og betingelser for barnet.

Auditory Verbal Therapy gennem spil/leg og konversation for at støtte inklusion i den almindelige skole

Talehøre-udvikling gennem samtale og kommunikation var omdrejnings-punktet for formiddagens foredrag. Med videoklip fra de to AV-terapeuters egen praksis så vi forskellige eksempler på, hvordan de voksnes bidrag til samtalen med et barn fungerer. Vi så nærmere på, hvad der kan befordre - og hvad der kan forhindre - samtale og kommunikation.

At lytte er en aktiv proces, hvor der sker mange ting i hjernen. Normalt skifter den auditive opmærksomhed hele tiden, men for at udvikle et barns auditive opmærksomhed er det vigtigt at kunne fastholde den. En samtale, som har barnets interesse, og som opleves som vigtig af barnet, skærper barnets auditive opmærksomhed. Derfor er det bedste sted at tage udgangspunkt for AVT netop i samtalen.

Desuden er en væsentlig forudsætning for succesfuld talehøre-træning, at det, barnet lærer, kan overføres til daglige situationer, hvor kommunikation spiller så stor en rolle.

En vellykket kommunikation er afhængig af, at parterne har en fælles forståelse for, hvad kommunikation er. Viden om emnet, regler for spørgsmål/svar, turtagning osv. er fundamental for kommunikation.

Børnenes viden om kommunikation varierer afhængigt af deres alder, og deres sproglige udvikling, og det er derfor nødvendigt, at den voksne tilpasser sig barnets niveau, dvs. nøje følger barnets reaktion på situationen. Det kan ikke nytte noget, at man som professionel gennemfører et program, som barnet på intet tidspunkt forstår og derfor ikke kan deltage i. Vi så flere eksempler på, hvordan man som professionel fuldstændig kan overse barnets reaktioner og derfor har svært ved at inddrage barnet i en kommunikation. Vi så også eksempler på, hvordan man, ved at være opmærksom på barnets reaktioner og tilpasse egne initiativer efter dem, kan skabe en god kommunikativ situation.

Grundlaget for samtale er begge parter lige deltagelse, men hvis den ene part ikke er særligt kompetent kan samtalen ende med at blive meget ulige. Eksempler på ulige samtalsituationer:

- Den voksne taler hele tiden
- Den voksne stiller en masse spørgsmål – og besvarer dem derefter selv.
- Den voksne ”drukner” barnet med ting i et forsøg på at få fat i dets opmærksomhed.
- Der anvendes ikke-verbale spil.
- Den voksne forsøger at dirigere barnets opførsel. (f.eks. siger: ”Nej, nej, du må ikke smide bolden.”).
- Den voksne forklarer andre om barnet, mens det hører på det. (f.eks. siger højt til andre: ”Han har en meget kort hukommelse” eller ”Han har meget svært ved.....”)

Alle voksne bør iagttage samtalsituationerne med følgende spørgsmål i baghovedet:

- *Hvordan er det at være dette barn?*
- *Hvad kan de voksne gøre for at få samtalen til at fungere?*

Der er flere måder, hvormed den voksne kan bidrage til, at samtalen bliver en succes:

- Gå langsomt frem og sørg for pauser. Det er vigtigt at give barnet tid og ro til at indlede tale. Den voksne skal sørge for at tale mindre og ikke bedøve barnet med tale.
- Giv flere eksempler/modeller og tilskyndelser, færre spørgsmål.
- Sørg for optimale betingelser for auditiv opmærksomhed: rolige omgivelser, ikke for meget uro og for mange ting, ændring af stemmen for at understrege, hvad barnet skal være særligt auditivt opmærksom på, benytte logiske rækkefølger (f.eks. "ready, steady...." Hvorefter barnet skal sige "go").
- At man har fælles emne/fokus. Man kan anvende den såkaldte "Først sige, så gøre -teknik" for at rette barnets opmærksomhed mod det fælles emne. Målet er, at barnet anvender sit syn på emnet og hørelsen til at få informationer.
- Gør det muligt for den anden at tage tur
- Vurdér parternes bidrag og følg op på det
- Brug sprog af høj værdi, dvs. sprog som kan bruges til at udveksle tanker, til at organisere eller få fat i ting, man behøver. De første ord barnet lærer skal være vigtige ord. Det kan f.eks. være: "Ja", "nej", "min", "kom her", "gå væk", "stop", "jeg ønsker.." (mad, tøj, osv.).

Formiddagens program sluttede af med endnu en understregning af, at AVT ofte er rettet mod at hjælpe forældrene, til at lære barnet sprog.

Praktiske fremgangsmåder og videoobservationer for de yngste børn

I dette forum blev der lagt vægt på arbejdet med de cochlear implanterede børn fra 0-2 år. Jacqueline Stokes startede med at klarlægge hvad det lille barn bruger sin hørelse til:

- Trøst – kunne høre forældrenes stemmer.
- Forudsigelse og forventning – kunne høre hvis der kommer andre ind i lokalet.
- At kunne advare – opmærksom på fare.
- Finde årsag og resultat – høre spørgsmål og give respons.
- Lære om omgivelserne – lyden af de ting der omgiver barnet.
- Følelser – høre hvis andre er glade, kede af det osv.
- Rum, distance og sted - vide hvor mor og far er – tryghed ved at kunne orientere sig.
- Opmærksomhed og omsorg – kan relatere sig til omgivelserne.
- Føle forbindelse – være en ligeværdig del af familien.
- Høre egen stemme – vide hvad stemmen kan bruges til.
- Starte vekselvirkning – bruge gestus, mimik og lyde i den begyndende kommunikation.

*"Min mor kan udføre mirakler.
Hver gang hun åbner hoveddøren,
står der altid nogen. Når jeg åbner
døren, er der aldrig nogen!!"*

Citat fra et døvt barn

*"Studier indenfor hjerne udvikling
viser at sanse stimulation af
hørecenteret i hjernen er yderst
vigtigt, og faktisk påvirker det den
aktuelle organisering for vejen til
hørecenteret i hjernen."*

Carol Flexer – The power of
Hearing in The listener

Herefter gjorde Jacqueline Stokes det klart, at det er vigtigt at være meget opmærksom på, hvad man gør i arbejdet med det nyimplanterede barn, så man sikrer en rolig og harmonisk udvikling. Med udgangspunkt i hvad det hørende barn bruger hørelsen til, kan man undgå fejludvikling som man f.eks. kender fra sent opdagede døve børn: det lille barn bliver mindre sikker, svær at berolige, kan ikke sove og vil ikke lade den voksne gå. Samtalerne bliver færre og barnet bliver mindre lydhør overfor de voksne, barnet har svært ved at holde opmærksomheden, kan virke kontrollerende, overaktiv og aggressiv.

Familiens arbejdsmetoder skal tage udgangspunkt i barnets udviklingsniveau og være afvekslende, så kommunikationen bliver en succes og så familien oplever en positiv udvikling. De hørende børn i familien skal ikke glemmes i denne proces – de skal ligeledes være en del af samspillet. Familien skal have godt kendskab til teknologien, som hele tiden skal være optimal. Ligeledes skal familien kende til de forskellige strategier i sprogarbejdet, f.eks. at være tæt på barnets implanterede øre, når der tales og trænes. (Barnet mister 12 decibel, hvis både voksen og barn står op. (Distancen fra mund til øre).

Man skal ligeledes være opmærksom på, at det i undervisningen ikke kun handler om, at lære barnet nye ord – men de skal også kende betydningen og funktionen af ordet. F.eks. ordet hund – hvad gør den? Hvad spiser den? Den jager, den spiser, den bider, den har lopper, der er forskellige typer af hunde osv.

Praktiske fremgangsmåder og videoobservationer for de ældre børn

Der er i øjeblikket væsentlig forskel på de børnegrupper, man arbejder med i England og de børnegrupper, vi har i Danmark. I England har man ikke mere børnegrupper med så sent implanterede børn, som vi oplever i Danmark. Elizabeth Tyszkiewich, som skulle formidle sine erfaringer med børn i skolealderen, var ikke forberedt på, at der blandt de tilstedeværende professionelle var en stor interesse for at høre, hvordan man kan støtte de sent implanterede børn. Det var ikke muligt for hende at tilpasse sit foredrag, så det også kunne dække denne gruppe, da resultaterne for disse børn er så meget anderledes. Men hun fortalte kort om nogle af de engelske erfaringer med gruppen, da interessen blandt de tilstedeværende var så stor.

De engelske erfaringer er, at børn, der er implanteret ved 7-8 års alderen, har meget svært ved at nå målene, og at det simpelthen kan være nødvendigt at se i øjnene, at det ikke kan lade sig gøre at udvikle hørelse og tale i tilstrækkelig grad. Deres erfaringer er, at børnene på trods af motivation og hårdt arbejde ikke kommer så langt, og at udbyttet ofte ikke står mål med indsatsen. Hun mente, at det er forståeligt, at en stor del af børnene giver op. Det er vigtigt, at de professionelle og øvrige voksne omkring barnet forstår og respekterer, at barnets udgangspunkt er, at det har et udviklet tegnsprog, at det allerede har gennemgået en identitetsudvikling baseret på at være døv, og at barnets sociale netværk oftest er andre døve børn. I talehøretræningen med disse børn opgiver man ikke tegnene.

Derefter koncentrerede foredraget sig om de engelske erfaringer med tidligt implanterede børn.

Det er meget forskelligt, hvordan talehøretræningen foregår med de små børn i førskolealderen og med børn i skolealder. I skolealderen spiller kommunikation og sociale relationer en stigende rolle for det enkelte barn. For begge grupper handler det imidlertid om, at de i perioder har brug for talehørepædagogisk støtte til at løse forskellige kommunikative og/eller sproglige problemer.

I forskellige videoklip så vi eksempler på, hvordan hørelse fungerer på forskellige alderstrin, og hvordan man som professionel kan støtte høreudviklingen hos børnene.

Allerede i 6-måneders alderen har et normalthørende barn udviklet viden om og kendskab til lyd. Når et hørende barn er 6-7 måneder gammel er reflexen til at reagere auditivt indarbejdet. Det vil sige, at barnet f.eks. reagerer og registrerer lyd, selvom det er optaget af noget andet. Hos døve forsvinder denne refleks, og det betyder, at den skal udvikles hos et barn, der bliver implanteret. Opgaven er i første omgang at finde ud af, hvordan man kan bringe et hørehandicappet barn til det 6-7 måneders stadie, hvor så meget allerede arbejder sammen.

Fra dag ét er høreudviklingen for et hørehandicappet barn anderledes, end den er for et hørende barn. Barnets auditive respons overfor forældrene er anderledes, og derfor ændres forældrenes reaktioner og opførsel også.

Det er vigtigt at holde sig for øje, hvad børn i en tilsvarende alder magter auditivt, fordi der meget let sker det, at forventningerne sættes lavere. Men

samtidigt er det også vigtigt at sætte små mål, som kan indfries!

Dagens tag-med-hjem besked kan f.eks. være, at barnet i løbet af den næste måneds tid skal lære at reagere, når man siger dets navn.

Kommunikation med andre børn er den største udfordring for et barn med CI. Børn er ofte utydelige i deres artikulation, og de er mere upræcise i deres forklaringer. Samtidigt bliver lyttebetingelserne væsentligt dårligere, når flere børn er sammen, f.eks. i forbindelse med udendørs leg.

Der ligger altså en stor opgave for de voksne i at hjælpe børnene til at udvikle deres kommunikative kompetencer, så de kan magte forskellige kommunikationssituationer.

Vi så forskellige eksempler på, hvordan AV-terapeuten kan afhjælpe eventuelle kommunikationsproblemer mellem det hørehandicappede barn og et normalthørende barn (veninde, søskende).

Som for de voksne sker der i flere tilfælde det, at de hørende børns sprog og kommunikation med det hørehandicappede barn ændres, fordi de tilpasser sig det hørehandicappede barns anderledes reaktioner og kommunikation.

Udfordringen for de voksne er at finde ud af, hvordan de kan støtte børnene i at få kommunikationen til at fungere så normalt som muligt.

Afsluttende betragtninger

Dagens foredrag efterlod flere indtryk i os, og vi vil som afslutning formulere nogle af de tanker, vi har gjort os i forbindelse med foredragene.

Foredragsholderne understregede flere gange betydningen af de voksnes støtte til børnene. Der er brug for voksenstøtte på alle alderstrin, selvfølgelig tilpasset de enkelte alderstrins forskellige behov. For at et barn skal kunne komme fra a til b, er det nødvendigt, at de voksne tager ansvar for at skabe udvikling. Det er ikke nok at lade barnet smutte ud og lege med hørende kammerater og så tro, at det udvikler normal tale og hørelse.

Vi fik ikke et klart indtryk af de engelske erfaringer med hensyn til mængden og graden af den støtte, som er nødvendig, og det er formentligt også meget individuelt. Men man må regne med at

børnene i perioder har behov for korrektioner af små eller store problemer. Som professionelle inden for hørehandicapområdet forekommer det os at være af stor betydning at få afdækket mængden og graden af støtte, som man kan forvente vil være nødvendig til de danske børn, man vil inkludere i den almindelige skole.

Kommunikation var omdrejningspunktet for dagens foredrag. Kommunikation er væsentlig for et barns sproglige, sociale og personlige udvikling, men i løbet af dagen så vi flere eksempler på, at det ikke er helt nemt at sikre en succesfuld kommunikation. Der ligger mange udfordringer for de voksne i at hjælpe børnene på vej. Der anvendes som regel ikke tegn inden for AVT, og vi er ikke tvivl om, at CI sammen med en kvalificeret tale/høre træning og støtte fra familie og andre voksne giver børnene en god tale- og høreudvikling. Men i forbindelse med gennemgangen af videooptagelserne kunne vi ikke lade være med at tænke på at anvendelse af nogle tegn i nogle af situationerne ville have hjulpet barnet til en mere vellykket og naturlig kommunikation.

Kommunikation med andre børn er den største udfordring for et barn med CI. De voksne må sørge for, at der er en optimal lyttesituation, hvor de tekniske hjælpemidler er i orden og optimeret efter de nye tekniske fremskridt, og hvor der ikke er flere, der taler samtidigt. Barnet vil imidlertid også skulle fungere i mindre optimale lyttesituationer, f.eks. i legesituationer med baggrundsstøj. Vi voksne, professionelle og familie, har et ansvar for at følge børnenes sproglige udvikling nøje og støtte dem i at udvikle deres kommunikative kompetencer. Heri ligger også et ansvar for at holde øje med det enkelte barns trivsel og dets sociale udvikling, fordi det er dér signalerne om, hvor godt sprog og kommunikation fungerer, vil vise sig.

Tina Bruun Larsen og Peter Balle er begge medlemmer af Videnscentrets faglige råd.